

ШМАТВЕКТАРНЫ ЦЭНТР ПАДРЫХТОЎКІ ПЕДАГАГІЧНЫХ КАДРАЎ У ГАЛІНЕ ФІЛАЛОГІІ

Ф.С. Шумчык,
дэкан факультэта беларускай філалогіі
і культуры,
Дз.В. Дзятко,
намеснік дэкана па навуковай рабоце

Беларуская філолага-педагагічная адукацыя бярэ вытокі з 1920-х гг., калі на педагагічным факультэце БДУ пачало функцыянаваць этнолага-лінгвістычнае аддзяленне. У 1931 г. быў адкрыты Вышэйшы педагагічны інстытут (цяпер БДПУ), у склад якога ўвайшоў створаны з гэтай нагоды філалагічны факультэт з беларускім і рускім аддзяленнямі.

Факультэт беларускай філалогіі і культуры як самастойнае структурнае падраздзяленне універсітэта быў створаны 3 мая 1991 г. На працягу 17 гадоў дэканам факультэта з'яўляўся кандыдат педагагічных навук А.І. Лугоўскі. З 17 сакавіка 2008 г. дэкан факультэта – кандыдат філалагічных навук Ф.С. Шумчык.

Факультэт рыхтуе спецыялістаў па беларускай мове і літаратуры, а таксама па польскай, літоўскай, англійскай і нямецкай мовах. Дзве апошнія з'яўляюцца асноўнымі спецыяльнасцямі. Сёння педагогі з веданнем замежных моў асабліва запатрабаваны ў нашай краіне.

У 1993 годзе распачата падрыхтоўка спецыялістаў па журналістыцы. Будучыя журналісты ўжо ў сценах універсітэта ўваходзяць у студэнцкую эліту: яны выдаюць агульнаўніверсітэцкую газету «Шкаляр», шэраг факультэцкіх газет: «Абзац», «Ракурс», «Шпілька», «Студэнт(ка)», «Дзеці Фуко» і інш.

З 1995 года на факультэце вядзецца падрыхтоўка спецыялістаў па дадатковай спецыяльнасці «Польская мова», а з 1999 года – «Літоўская мова». На факультэце створаны кабінет паланістыкі, які абсталяваны сучаснай відэа- і камп'ютэрнай тэхнікай, укамплектаваны навуковай, даведачнай, вучэбна-метадычнай літаратурай, аўдыё- і відэатэкай. Пашырыліся міжнародныя сувязі факультэта з польскімі ВНУ і навукоўцамі, якія аказваюць практычную дапамогу ў станаўленні новага напрамку навукова-педагагічнай дзейнасці.

Літуаністыка знаходзіцца ў стадыі станаўлення, але і тут не абыходзіцца без

На пасяджэнні савета факультэта.

дзейснай дапамогі нашых суседзяў. У адпаведнасці з дагаворам паміж БДПУ і Вільнюскім педагагічным універсітэтам нашы студэнты маюць магчымасць слухаць лекцыі вядомых вучоных з Літвы, выязджаць на стажыроўку ў Вільнюскі педагагічны універсітэт, праходзіць практыку ў нядзельнай школе пры пасольстве Літвы ў Беларусі, а таксама на базе Рымдзюнскай літоўскамоўнай школы Астравецкага раёна, у якой выкладчыкамі працуюць спецыялісты з Літвы.

Сёння факультэт, на якім займаюцца больш за 1500 студэнтаў, а вучэбны працэс забяспечваюць 135 выкладчыкаў (з іх 12 дктароў і 63 кандыдатаў навук) уяўляе сабою шматвектарны цэнтр па падрыхтоўцы педагагічных кадрў у галіне філалогіі. У склад факультэта ўваходзяць 3 кафедры: беларускага мовазнаўства, беларускай літаратуры, тэорыі і гісторыі культуры.

Кафедра беларускага мовазнаўства як самастойная навукова-педагагічная структурная адзінка створана на літаратурна-лінгвістычным факультэце ў кастрычніку 1931 г. і называлася тады кафедрай беларускай і рускай моў. Яе першым загадчыкам (да 1934 г.) і фак-

тычным арганізатарам быў выдатны беларускі славіст П.А. Бузук. У наступныя гады яе ўзначальвалі К.І. Гурскі (1939–1941), А.С. Карзон (1944–1949), Н.Т. Вайтовіч (1949–1956), Ф.М. Янкоўскі (1956–1982), М.С. Яўневіч (1982–1993), П.А. Міхайлаў (з 1993).

Калі ў 1944 г. на кафедры было толькі 5 выкладчыкаў, то зараз у яе складзе 20 кандыдатаў навук, якія на 7 факультэтах універсітэта рыхтуюць кадры для педагагічных устаноў разнастайнага профілю Рэспублікі Беларусь. Пераважная большасць выкладчыкаў кафедры – выпускнікі педагагічнага універсітэта. На сённяшні дзень кафедра беларускага мовазнаўства забяспечвае навучальны працэс амаль па 40 вучэбных дысцыплінах у галіне беларусістыкі, паланістыкі і літуаністыкі.

Асноўная тэматыка фундаментальных даследаванняў выкладчыкаў кафедры – актуальныя пытанні функцыянавання сучаснай беларускай літаратурнай мовы, гісторыя і дыялекталогія беларускай мовы, лексікалогія і лексікаграфія, анамастыка, праблемы выкладання беларускай мовы ў школе і ВНУ.

Навуковая дзейнасць прафесара Ф.М. Янкоўскага і яго вучняў стала асновай для вылучэння ў беларускім мовазнаўстве фразеалогіі і фразеаграфіі ў самастойныя лінгвістычныя раздзелы. Працы вучонага «Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі» (1957), «Беларуская фразеалогія» (1968), «Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы» (1993), «Крылатыя словы і афарызмы: з беларускіх літаратурных крыніц» (1960), «Беларускія народныя параўнанні» (1973), «Фразеалагічны слоўнік для сярэдняй школы» (у сааўт. з Н.В. Гаўрош і І.Я. Лепешавым, 1973) і інш. добра вядомыя далёка за межамі Беларусі.

Пачынаючы з 60-х гадоў ХХ ст. кафедра плённа займаецца вывучэннем асаблівасцей дыялектнай мовы. «Дыялектны слоўнік» Ф.М. Янкоўскага (1959–1970) стаў сапраўдным узорам для многіх пакаленняў беларускіх лексікаграфіаў. На кафедры ў 1960 г. упершыню ў краіне быў падрыхтаваны дыялектаграфічны зборнік «Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы», куды ўвайшлі падборкі дыялектных слоў з розных гаворак Беларусі.

Выкладчыкі кафедры і студэнты факультэта з 1948 г. прымаюць актыўны ўдзел у дыялекталагічных экспедыцыях. Яны збіралі матэрыялы для «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы», «Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа «Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак». З 1962 г. збіраецца

матэрыял для рэгіянальнага слоўніка слупкіх гаворак, а з 1998 г. пад кіраўніцтвам П.А. Міхайлава апрацаваны і сістэматызаваны сабраны фактычны матэрыял, распрацоўваюцца слоўніковыя артыкулы і рыхтуецца да друку «Слоўнік гаворак Случчыны». Апошнім часам выкладчыкі, аспіранты і магістранты кафедры актыўна даследуюць анамастычныя праблемы (В.П. Андрыевіч, А.А. Лаўрэнаў, С.У. Палашкевіч, Н.А. Радзівановіч і інш.).

Кафедра мае трывалыя сувязі са школамі, аказвае разнастайную навукова-метадычную дапамогу ўстановам адукацыі рознага профілю. Амаль 40 гадоў (пачынаючы з 1963 г.) школы Беларусі працавалі па падручніках «Беларуская мова», створаных прафесарам М.С. Яўневічам (у сааўтарстве з У.К. Андрэенкам). За гэтыя падручнікі аўтарам прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі.

Рэформа школьнай адукацыі, змены ў вучэбных праграмах абумовілі неабходнасць выдання двух падручнікаў для 10 і 11 класаў агульнаадукацыйных школ «Беларуская мова» (2004), створаных выкладчыкамі кафедры Г.А. Гваздовіч, М.М. Круталевічам і У.П. Саўко. Апошнім часам у падрыхтоўку дапаможнікаў для школ актыўна ўключылася маладзейшае пакаленне выкладчыкаў. У 2002–2008 гг. пад рэдакцыяй П.А. Міхайлава выдадзены вучэбныя дапаможнікі для 5–9 класаў школ, гімназій і ліцэяў «Беларуская мова: Дыктанты. Пераказы. Пераклады», а таксама «Тэсты для тэматычнага кантролю па беларускай мове: 5–7 класы», «Беларуская мова: Пераказы: 10–11 класы», чатыры дапаможнікі па асобных раздзелах курса беларускай мовы пад агульнай назвай «Тэматычны трэнажор» і абагульняльны зборнік «Тэставы трэнажор» для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання.

Значную ўвагу кафедра надае падрыхтоўцы вучэбна-метадычнай літаратуры для студэнтаў ВНУ Беларусі. Будучыя настаўнікі-філолагі вывучаюць многія лінгвістычныя дысцыпліны па дапаможніках, падрыхтаваных выкладчыкамі кафедры: «Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія» (1997), «Сінтаксіс сучаснай беларускай літаратурнай мовы» М.С. Яўневіча і П.У. Сцяцко (2006), «Стараславянская мова» А.А. Каўруса і М.М. Круталевіча (2004), «Сінтаксіс сучаснай беларускай літаратурнай мовы: Практыкум» (2005) і інш.

Толькі за апошнія 10 гадоў выкладчыкі кафедры апублікавалі больш за 80 вучэбных да-

паможнікаў і праграм для студэнтаў і вучняў агульнаадукацыйнай школы, надрукавалі ў часопісах сотні навуковых і навукова-метадычных артыкулаў.

Кафедра беларускай літаратуры была створана ў 1932 г. Загадчыкамі кафедры ў свой час былі: В.В. Барысенка (з 1932 г.), М.М. Пятровіч (з 1950 г.), М.А. Лазарук (з 1970 г.), А.А. Семяновіч (з 1971 г.), М.І. Мішчанчук (з 1989 г.), М.Ф. Шаўлоўская (з 1996 г.), Г.Я. Адамовіч (з 2004 г.).

Зараз на кафедры 17 штатных выкладчыкаў (з іх 11 кандыдатаў навук). Навукова-даследчая і вучэбна-метадычная праца на кафедры ажыццяўляецца па чатырох напрамках. Навукова-метадычны напрамак арыентаваны на выпрацоўку і практычнае прымяненне новых адукацыйных канцэпцый і тэхналогій, закладзены працай прафесараў М.А. Лазарука, А.А. Семяновіча. Так, пад кіраўніцтвам М.А. Лазарука ў 1990-я гг. распрацоўваецца і ўдакладняецца канцэпцыя вывучэння беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай. У яе рэчышчы былі створаны праграмы, напісаны падручнікі, дапаможнікі, у тым ліку членамі кафедры М.І. Мішчанчуком, А.У. Рагулем, Г.Я. Адамовіч, І.М. Гоўзіч. Даследчык беларускай прозы і драматургіі А.А. Семяновіч развіваў традыцыі вывучэння беларускай літаратуры, улічваючы спецыфіку яе выкладання ў ВНУ. М.І. Мішчанчук даследаваў жанравыя асаблівасці сучаснай беларускай паэзіі. Дацэнт М.Ф. Шаўлоўская, адзін з аўтараў падручнікаў па літаратурным чытанні для малодшых школьнікаў, нямала зрабілі для даследчай і вучэбна-метадычнай дзейнасці кафедры.

У дзейнасці кафедры важнае месца займае літаратуразнаўчы напрамак, у якім рэалізаваўся вопыт акадэмічнага, фундаментальнага даследавання мастацтва слова.

Напрамак параўнальнага літаратуразнаўства (кампаратывістыка) адносна новы ў працы кафедры. Ён прадстаўлены дацэнтамі Г.Я. Адамовіч – адным з аўтараў праграм, падручнікаў, дапаможнікаў, аўтарам кніг «З крыніц сусветнай літаратуры» (1998), «Літаратура – Кантэкст – Тэзаўрус» (2003), «Літаратурная класіка ў параўнальным вывучэнні» (2008) і інш.; а таксама Т.М. Тарасавай – вядомым літаратуразнаўцам і перакладчыкам з французскай мовы.

Больш за 40 гадоў назад на базе кафедры быў арганізаваны гурток выразнага чытання, які пазней быў ператвораны ў Народны літаратурны тэатр «Жывое слова». Набыткі моўна-эстэтычнага кірунку ў дзейнасці кафед-

ры працягнуты ў наш час працай заслужанага артыста Беларусі М.М. Лявончыка, выкладчыка культуры мовы і рыторыкі Т.П. Хоміч.

Выкладчыкаў кафедры аб'ядноўвае праца над агульнымі навукова-даследчымі тэмамі: «Гісторыя беларускай літаратуры XI–XX ст. і метады яе выкладання ва ўмовах нацыянальнага адраджэння» (1996–2000 гг.), «Актуальныя праблемы вывучэння і выкладання беларускай літаратуры на сучасным этапе» (2001–2005 гг.), «Тыпалогія літаратурнага працэсу ў Беларусі ў сістэме новых педагагічных тэхналогій» (2006–2010 гг.).

Кафедра тэорыі і гісторыі культуры (загадчык – прафесар С.В. Снапкоўская) была створана 23 красавіка 1991 г. Кафедра забяспечвае падрыхтоўку педагагічных кадраў па спецыяльнасці «Сусветная і айчынная культура» на факультэце беларускай філалогіі і культуры, на спецыяльных факультэтах чытаецца курс «Культуралогія».

У 1994 г. па ініцыятыве кафедры быў створаны факультэт народнай культуры. Абавязкі дэкана новага факультэта выконваў прафесар А.У. Рагуля. На факультэце народнай культуры пачалася падрыхтоўка спецыялістаў па трох асноўных і трох дадатковых спецыяльнасцях. Адукацыйны стандарт і вучэбныя планы ў іх першапачатковым выглядзе былі падрыхтаваны таксама на кафедры тэорыі і гісторыі культуры.

Сучасная дзейнасць кафедры ажыццяўляецца па наступных навуковых напрамках: дзяржаўная ідэалогія і нацыянальная культура; беларуская культура ў Сярэдняеўрапейскім рэгіёне; культура і школа; традыцыйна-народная культура ў адукацыйна-выхаваўчым працэсе. Кафедра брала ўдзел у падрыхтоўцы стандарта новага пакалення па спецыяльнасці «Беларуская мова і літаратура. Сусветная і айчынная культура», у адпаведнасці з якім створаны тыпавыя праграмы: «Уводзіны ў культуралогію», «Вусная народная творчасць», «Міфалогія». Кафедра ўдзельнічае ў выкананні дзяржаўнай праграмы «Традыцыйная культура і школа». У межах праекта «Культура і школа» праводзіцца сістэматычная работа са школамі, ліцэямі, каледжамі.

Напрамкі тэарэтыка-метадалагічнага даследавання цесна ўвязваюцца з праблемамі школьнага навучання, якім прысвечаны працы В.А. Вараб'ёвай, Г.М. Курыленкі, А.У. Рагулі, С.В. Снапкоўскай, Т.Ф. Сухоцкай. Выкладчыкамі кафедры практыкуецца правядзенне лекцый у Нацыянальным мастацкім музеі, у музеі гісторыі культуры Беларусі, у мастацкай галер-

рэі Л. Шчамялёва, у гасцёўні У. Галубка, музеях Якуба Коласа, Янкі Купалы, М. Багдановіча.

Комплексны падыход да падрыхтоўкі кампетэнтнага спецыяліста па сусветнай і айчынай культуры рэалізаваны ў навукова-ідэалагічных і выхаваўчых праектах кафедры: «Багач», «Гуканне вясны», «Студэнцкая вясна – 2008», змест якіх уключае навуковыя канферэнцыі з удзелам выкладчыкаў і студэнтаў, мастацкую творчасць студэнтаў, культуралагічныя праекты студэнтаў, сустрэчы з беларускімі акцёрамі, мастакамі, музыкантамі, кампазітарамі, творчымі калектывамі. У лістападзе 2007 г. кафедрай было праведзена беларускае традыцыйнае свята «Багач: духоўны патэнцыял народнай культуры» з удзелам фальклорнага гурта «Гуда». Яно стала падагульненнем вынікаў навуковай дзейнасці студэнтаў і маладых вучоных кафедры.

Рэалізацыя комплекснага падыходу ажыццяўляецца таксама праз навукова-асветніцкія мерапрыемствы, прымеркаваныя да юбілею дзеячаў беларускай культуры: М. Савіцкага, В. Дуніна-Марцінкевіча, М. Гарэцкага, К. Каліноўскага, Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Багдановіча.

Навуковая праца на кафедры вядзецца ў адпаведнасці з пяцігадовым планам «Гісторыка-культурны працэс: вектары, культурныя сэнсы, механізмы актуалізацыі і трансляцыі». Кафедра прымае ўдзел у праекце «Культурная спадчына беларускіх і расійскіх гарадоў і рэгіёнаў» сумесна з кафедрай культуралогіі Чэлябінскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта. Развіваюцца навуковыя сувязі з Акадэміяй Падляскай (Інстытут педагогікі Польшчы), Педагагічнай акадэміяй у г.Слупску (Польшча), Шлёнскім ўніверсітэтам (Польшча).

За гады існавання кафедры тэорыі і гісторыі культуры супрацоўнікамі былі надрукаваны 3 падручнікі, 4 манаграфіі, каля 300 артыкулаў, 30 вучэбных дапаможнікаў, сярод якіх: «Гісторыя адукацыі і педагагічнай думкі Беларусі (60-я гг. XIX – пачатак XX ст.)» С.В. Снапкоўскай (2006), калектыўная праца «Асновы культуралогіі: канспект лекцый» (2008), «Кафлярства ў Беларусі (на матэрыяле калекцыі полацкай кафлі)» Н.І. Здановіч (2005), «Традыцыйная культура беларусаў у польскай перыёдыцы другой паловы XIX – пач. XX ст.» А.Ф. Літвіновіча (2005) і інш.

Высокі навуковы патэнцыял выкладчыкаў факультэта дазваляе штогод праводзіць аўтарытэтныя міжнародныя форумы. Вялікі рэза-

нанс атрымалі навуковыя канферэнцыі «Танкаўскія чытанні» (апошняя, шостая па ліку, прайшла ў 2007), «Беларускае асветніцтва: вопыт тысячагоддзя» (1998 г., 2000 г.), «Праблемныя напрамкі развіцця мастацкай творчасці і вербальнай культуры нацыі» (2003 г.), «Сучасны гісторыка-культурны працэс: самавызначэнне і самарэалізацыя суб'екта» (2006 г.), «Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння» (2009) і інш.

Студэнты факультэта актыўна ўдзельнічаюць у шматлікіх творчых праектах, разнастайных культурна-масавых мерапрыемствах, у навукова-даследчай працы, часта ладзяць вандроўкі па Беларусі, праводзяць літаратурныя вечарыны з удзелам вядомых пісьменнікаў і дзеячаў культуры. Кожны з іх лічыць за гонар удзельнічаць у спектаклях народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова». Вось ужо 30 гадоў на факультэце беларускай філалогіі і культуры дзейнічае літаратурнае аб'яднанне маладых творцаў «Крокі», нязменным кіраўніком якога з'яўляецца член Саюза пісьменнікаў Беларусі, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Мікола Шабовіч. З яго лёгкай рукі многія пачаткоўцы робяць першыя крокі ў літаратуру: друкуюцца ва ўніверсітэцкай газеце «Настаўнік», у рэспубліканскіх газетах і часопісах «Літаратура і мастацтва», «Знамя юности», «Маладосць» і інш., выдаюць першыя зборнікі сваіх твораў. Некаторыя студэнты становяцца членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Гонар факультэта – нашы выпускнікі. Многія з іх сталі вядомымі навукоўцамі і пісьменнікамі: акадэмікі НАН Беларусі В.А. Каваленка і М.В. Бірыла, акадэмікі АПН СССР В.У. Івашын і М.А. Лазарук, народныя паэты Аркадзь Куляшоў, Пімен Панчанка, Анатоль Вялюгін, Сяргей Грахоўскі і многія іншыя. Выпускнікі факультэта працуюць у школах, гімназіях, ліцэях, каледжах, вышэйшых навучальных установах, навукова-даследчых інстытутах, у рэдакцыях рэспубліканскіх і раённых газет, часопісаў, на тэлебачанні і радыё, у выдавецкіх і перакладчыцкіх цэнтрах.

Калектыў факультэта беларускай філалогіі і культуры працягвае лепшыя традыцыі папярэдніх пакаленняў, на належным навуковым і вучэбна-метадычным узроўні забяспечвае вырашэнне задач, якія ставіць перад ім жыццё і грамадства.